

ИЗЛАЗИ
СВАКИ ДАН
ЦЕНА
ЗА СРЕЊУ
ЗА 1 МЕСЕЦ 2 ДИН.
ЗА ИНОСТРАНСТВО
ЗА 1 МЕСЕЦ 4 ДИН.
ПРЕТПЛАТУ ПРИМАЈУ
СВЕ ПОШТЕ У СРЕЊИ
И ИНОСТРАНСТВУ.

ЗВЕЗДА

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛА-
ТИ СРЕЊИ М. ВЕСЕЛИНОВИЋУ
ВИШЕ ПРОФ. ДОРОСЛО
ВИШЕ
НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ
17 ЛЕСИ НЕ БРАЋУ СЕ
УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
НА "КУЛТИЧЕВОМ
ЗЕМ. 8" БР. 12

Број 10 п. д.

УРЕДНИК: Јанко М. Веселиновић.

Број 10 п. д.

САДРЖАЈ

Ноћ — Хајдук Станко — Карпатски замак — Ситнице — Предста-
ве у народном позоришту — Јуда

Н О Ћ

— Жуковски —

Последњи се већем сунца зраци губе,
Пурпурне валове милостиво љубе.
А небесни свод се полагано мрачи,
Тамом поља равна благ сумрак обмачи...
Ноћ се блага спушта сред тишине бајне...
А пред звездницама умиљатим сјајним,
Даница је сјајла у свом сјају целом,
Шаптајући огласно: „О богом“ дану белом...

О, небесна ноћи, док не поје петли,
И док рујна зора светом не засветли,
Донеси на крилма заборав нам леци.
И сломљена срца свети мир нек' крени.
И твој тајни вео нема застре сада
Облаке од беда, невоља и јада
Уви нас у твоје божанствено крило
Да се не сећамо, што је некад било
Љубљај нас, уопављај, лагано и благо
Још што мајка љубља своје чедо драго....

С.

ХАЈДУК СТАНКО

РОМАН У ТРИ ДЕЛА

од

Јан. М. Веселиновића.

(64)

ДРУГИ ДЕО

О С В Е Т Н И К

(НАСТАВАК)

Зора је свитала. Месец у последњој четврти тек из-
био и оборио своје рошчиће земљи. Свежина се дизала
и будила све живо...

Ј У Д А

Умукните!
Престан'те са смехом
За груди ми препуњене грехом
Отров д'јте! Маните се смеха!
Не смејте се! Шибајте ме, вичем —
Шибајте ме са пакленим бичем!
Шибајте ме, гадне звери —
Лицемери!
А за смех вам ево чуда:
Каје се Јуда!
О, смејте се томе скоти,
И ономе светом Богу,
Распетоме на Голготи!
Ха што немам силу грома
Да вам овде, овде ома
У прах ступам душу псећу!
Али — нећу!
Нећу.. несмем и — не могу,
Ја сам више грешан Богу!
Ја продадох вами невини, чиста
Исуса Христа!...

Хајдуци су журно одмицали. Од неколико пушака
начинише носила на којима су Алексу носили. Станко
је ишао поред оца гледећи и пратећи жудним погледом
сваки покрет његов...

Алексу прилично оживе свежина. Он затражи да га
спусте, па онда поиска воде...

Суреп му даде али само један гутљај.

— Немојте ме мучити... Изгоре!

Суреп ништа не одговори али му више не даде.

Заврзан погледа нада се:

— Господе, да лепа дана!... Али, лов је још лепши.

Је ли, Сурепе, арамбана ће се више обрадовати оној
тикви ћелавој (и ту показа на Крупкину главу) него
да му носимо од злата јабуку.

Суреп ману главом у знак одобравања.

— А већ за Станка и да не говорим!...

— Данас је мој дан! — рече Станко а очи су му
севале од задовољства. Само да ми би наћи још оно-
га!... Њему, њему, да ми је да се светим!... Он не би
умр'о како се умире!... Сав стра' он мора најпре осе-
тити!...

И приђе заробљеницима, које је Зека гонио.

— Па, Иване Миражцићу! — рече јетко. Шта сад
велиш?... Ето ти сад и твога Крушке и твога Марин-
ка... Кажи им нека дигну потеру!... Зар под седу косу
да се обрукаш?... Срамота!...

Иван оборио главу. Сад тек беше му јасно колики
је грех учинио; сад је тек потпуно осетио колико је ве-
лика мржња коју је на се наукао!... Реч му се узела.
Није му жао било седе главе, та он се и онако доста
наживео; али му је жао оне његове нејачи, што ће она
ни крива ни дужна испаштати грехе његове. Напреже
снагу па рече:

Узмите ово... не треба м сребра!
Копље ми дајте,
Којим сте Христу проболи ребра.
Дајте, да с' њим срце чупам
Из поганих мојих груди!
Дајте копље, ви нељуди!
Хоћу груди да раздерем...
Крвљу својом да се купам
Да грехове тешко сперем!..
Нећу сребра! Не треба ми!
Ресите се сребром сами.
Мени дајте што вам продах —
Ах, заваран бејаш сјајем
Ето, ваших сребрника!..
О, дајте ми мученика!
Ја се, ето, кајем... кајем!..

Кајем се, плачем горко!
Ах, ал' те сузе пеку
Ко да из вечног пакла
На грешно лице теку,
Да вишу срамно дело!
Кајем се! Кајање је тешко
Ижеме ме све то јаче...
И Јуда, сво, плаче!..

— Станко!... Богом ти проста моја глава!... Али.., немој се светити!... Оно што је тамо... није криво ништа...

— А онај је онде био крив, је л? — упита Станко и показа на Алексу..

— Бог ће питати!...

— Ама док до Бога дођеш, 'оћу да те питам ја!... јекну Станко и поче дрхтати. Ја сад с тобом 'оћу да говорим!... Упамти, Иване! И кад би' мог'с да ти најстрашније речи добацим у лице на твоје последњем часу — опет ми је то мало према греху које си ти учинио.

Иван завеза. Он је видео пред собом ражљућена риса. Очи су Станкове муњом палиле..

Дан је све више освајао. Сунце је пробијало кроз густо лишће и већ се осећала топлина зрака његових.

На један пут стадоше. Заврзан залаја и одазва му се лавез.. Онда неколико оружаних хајдука изађе им у сусрет.

— А... уловисте и'? — упита Ногић.

— Уловисмо рече Заврзан.. И ма колико да су били љути ови пси падоше нам у клопку и не регнуше!...

— 'Ајде, 'ајде — чека 'арамбаша.

И дођоше на место. Харамбаша и дружина поздравиле их весело. Зека привеза ону тројицу за један танковијаст јесен а Алексу принесе оној клади на којој је сео харамбаша.

Срећко се наже над Алексом.

— Јеси ли жив, брате? — упита га.

— Жив сам... Воде!...

Срећко потеже своју чутуру.

— На, напиј се!... Ово ће те окрепити..

И Алекса повуче два три гутљаја из чутуре...

— Мо'ш ли устати?

— Ако моћем...

Станко притрча и придиже га... Страшно је изгледало измучено лице Алексино..

— Намести га овде, поред мене.. рече харамбаша

Посадише Алексу на кладу... И он наслонен на харамбашу погледа она три несрећника...

— Сад ми испричајте све како је било. Деде ти, Илија!

И Заврзан поче причати све до ситница. Кад би готов, харамбаша рече:

— Право ми је! Све је добро било!... А сад?... Шта ћемо сад?

— Да и' побијемо! — рече Станко.

— Да им судимо! — рече Суреп.

— Да судимо! — заграјаше са свију страна.

— Зеко! — рече харамбаша. — Одреш и' и приведи овамо...

У млађег поговора нема. Хајдуци се окупише око харамбаше све по реду и по старешинству.

Зека их приведе.

— Турчине! — рече харамбаша. — Ти си овде пред судом осветника... Ми знамо твоја дела. Ти си постављен за старешину у Црној Бари?

(НАСТАВИТЕ СЕ)

КАРПАТСКИ ЗАМАК

РОМАН ЖИЛА ВЕРНА.

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ А. Д. Радосављевић.

(35)

(НАСТАВАК)

Прва је брига Фрањи била, да стане пред једну од тих рупа, те да неколико тренутака удише онај свежи лахорић.

Али, у тренутку када је хтео да пође учини му се као да је опазио две, три сенке, које мичу ивицом висоравни Оргала, која беше осветљена до оног густог, мрачног борика.

Фрања погледа.

Неколико људи ходаше овамо и онамо по висоравни, нешто испред шуме — без сумње Карлсбуршки полицајци, што их је довео Роцко. Да ли су се они напустили, да почну посао још ноћу, како би изненадили госте у замку, или чекају на том месту прве зорине зраке?

Како силно се морао Фрања уздржати, да не узвикне, да не зовне Роцка, који би га јамачно чуо и позвао његов глас! Али узвик тај могао је допрети до куле, и, пре но што би они с поља јурнули на бедем, Рудолф Горц би имао времена, да одвргне своју справу и да побегне кроз тунел.

Али, Фрања се савлада, и уклони се од рупе. Прошавши за тим, кроз казамат, уђе на врата и упуту се тремом.

После даљих пет стотина корака, он наиђе на праг неких степеница, које се губљаху у дебеломе зиду.

Он је мислио, да је већ једном стигао у кулу, која се издиже у средини целе тврђавице.

Али, по свој прилици, то не беху главне степенице, што вођаху на разне катове. Оне се уским, мрачним про-

Ви ћутите! Ха, Хијене!
Не жалите са мном мене?
Ви што на смрт с' трона свога
Осудисте Христа, Бога!
Ха, ха, ха, ха! Шта сам рек'о!
Зар још Бога има куда!
Верује ли у то Јуда
Верује ли у то неко?...
Ево му се Јуда смеје
Слушајући фарисеје!

Брзо... дајте све што има
Дајте амо сребра, злата...
Да вам Јуда све похвата
Све у пркос Боговима!
Дајте!..
Ах, шта видим? Свет се креће,
Ено, к мени кренуо се!
Крет Исусов на се меће
И пламене луче носе!
Ах, куда ће?... Ја их не ћу!..
Гас'те луче! Изгорећу!..

О, Господе... Боже свети,
Колено ми само клеча —
Молим ти се, као деца

Што мајчицу своју молеј
Са сузама у сред дреке
За капљице дојке меке!
Молим ти се... ти ме спаси!
Да, да... тебе има свуда
А хула је само Јуда!..
Ах, ето их! Ко таласи
Пакленог страшног мора...
Из сатанског иду двора!
О, спаси ме!
Већ су туна —
Милијуни милијуна!..

Станите људи!
Зар на ове грешне груди
Осветнике Исус шаље?...
Даље! Даље!..
Не бите ме!
Ил' хоћете моје крви?
О, нож ми дајте, да почнем први...
Бежите даље! То крвца није
Жилама мојим отров се лије,
Отров и пако...
Не бите тако!..
Доста је мени од свога греха,
Од вашег ругла и од подсмеха!

копом састојаху из читавог низа ступњева у кругу, поређаних као олуци на бурми.

Фрања се поспе нечујно, прислу кујући, али не чу ништа, и после неких двадесет ступњева, засташе на једној широкој плочи.

Ту, пред отвореним вратима завијаше тераса, којом је била опкољена кула на свом првом кату.

Фрања пужаше том терасом, а склонивши се за грудобран, погледа пут Оргазу.

Неколико људи се још појавише крај борика, и ни по чем се није могло помислити, да хоће да се приближе замку.

Хоћећи да стигне барона Горца пре, но што побегне кроз тунел, Фрања обиђе тај спрат и дође пред једна врата, са којима се оне кружне степенице пењашу.

Он крочи на први ступањ, одупре се рукама о зидове и поче улазити.

Још увек иста тишина

На првом кату као да није нико становао.

Фрања похита ка степеницама, које воде на горње катове.

Кад је стигао на трећи ступањ, нога његова не наизаше више ни на какав праг. Ту се завршиваху степенице, што иду ка највишем одељењу у кули, онеме, над којим се протеже онај равни, зупчасто опасан кров, где се некада леопричала застава барона Горца.

Зид на лево од степеница, био је пробијен једним вратима, која су у овај мах била затворена.

Кроз кључаницу у којој је с поља стојао кључ, падао је светао зрак.

Фрања прислушну, али не чу ни најмањи шум у унутрашњости тог одељења.

Прислонивши своје око на кључаницу, угледао је само леву половину једне собе, која беше јако осветљена, а десна половина беше у потпуном мраку.

Одвртнувши нечујно кључ, Фрања потисну врата, која се отворише.

Пространа једна дворана, заузимаху је цео тај горњи кат куле. О њене кружне зидове наслањаху се облаци, чији се зраци стицаху у средини и завршиваху се тешким једним каменом. Дебели тапети и старински застирачи покриваху зидове. Неки стари намештај, сандуци полице, наслоњаче и банци даваху јој доста уметнички изглед. О прозорима вишаху дебели застори, који ни мало не пропуштаху унутрашњу светлост. Потос беше обложен неким чупавим, вуненим ћилимом, на коме се не чујаху кораци.

Цела је дворана била необично удешена, и упавши у њу, Фрања се највећма зачуди оној противности, мраку и светлости.

С десна од врата владао је дубок мрак.

С лева, на против, беше једно узвишење, застрто црном чохом, на које падаше бујна светлост можда из какве справе за прикупљање, која је напред тако била намештена, да се није могла видети.

На једну десетину корака од тог узвишења, одвојена преградом од прилике до лаката високом, стајаше нека старинска наслоњача са дугачким наслоном, у полумраку око ограде.

Поред наслоњаче, на малом једном застртом столу, налажаше се нека правоугона кутија.

У тој кутији, која беше дуга десет до петнаест палача, а широка пет до шест, и чији је драгим каменом искићен заклопац био подигнут, сијао се метални ваљак.

Чим је Фрања ушао у дворану, он је опазио, да има некога у наслоњачи.

И заиста, ту сеђаше неко потпуно непомично, са заваљаном главом, заклоњених очију; лактови беху опружени на сто, а рука положена на кутију.

То беше Рудолф Горц.

Зар је барон зато желео, да ову последњу ноћ проведе на највишем кату старе куле, да би се могао испавати до мисле воље?

Не!... то није могло бити, ако је Фрања добро чуо, шта је рекао Орфаник.

Барон Горц је био, у осталом, сам у тој соби, а његов друг је, без сумње, већ утекао кроз тунел, као што му је било наређено.

А Стила?... Зар Рудолф Горц није био рекао, да хоће још последњи пут да је чује у том Карпатском замку, пре но што га разори експлозија?... А за што би он иначе и дошао у ту дворану, где га она јамачно сваке вечери опија својом песмом?...

На где беше Стила?...

Фрања је није ни видео ни чуо...

Али он за све то није марио сад, када је Рудолф Горц спао за милост и немилост његову!... Фрања би га већ приморао, да говори. У својој душевној раздражености Фрања у мало није јурнуо на тога човека, кога је мрзио онако, како му је и сам мрзак био, који му је однео Стилу... Стилу, живу а полуделу... због њега полуделу... те да га смакне.

Фрања се прикраде иза наслоњаче. Само му је требало коракнути, па да ичепе барона Горца, и крвавих очију, као ван себе, подигао је руку...

Доста је мени!

Ево, стреним с' тешког јада

Грешни Јуда, ево, пада

На колена!.. Он се каје

Тражи ваше опроштаје!

Смилујте се! Крив сам тешко!..

Ал' хоће л' бити то дело свето

Кад с мојом смрћу света буде?

Је л' доста глава презреног Јуде?

Хоће ли бити то правда чиста

Убити оног што изда Христа?

Ако је тако, конопац дајте

Пред вама хоћу да вешам себе!

Ал' чујте јоште, међ вама свуда

Увек ће бити оваквих Јуда!..

Конопац дајте! Ил' ме вешајте!..

Ха... ха... ха!

Од чега ми груди стрепе

Дал' од варке само слепе!

Ха... ха... ха!

Смејати се Јуда мора —

Та ту нема живог створа!

Туна стоји Јуда сама,

А тамо је вечна тама!

Ха... ха... ха!

Ту никог нема!

Ко сме да рече?

Та, оно тамо, оно где клече

Побојне, тихе хришћанске чете!

На грудма држе крстове свете!..

Крстове, чујте њима се ресе!

О, јадни створи! О, покајте се!

Крстове бац'те, ја вичем свима,

Та зар се смете ресити њима!

Бац'те их... Бац'те!.. клетва је иста:

На крсту Јуда разане Христа!..

Ха... Ха!.. Шта видим очима својим!

Пред каквим људма ја грешан стојим?..

Они се љубе! Шта ћете, је ли?

Презрите пољуб усана врели —

Презрите пољуб, он сладак није!

У свакој усни отров се крије...

Презрите пољуб... клетва је иста:

Пољупцем Јуда издаде Христа!..

Пет! Тихо... чујте! Звекет се чује!..

Пропали народ то новце кује!

А нашто новац? За што га даје?

За шта, већ да му подиже ваје!

За новац грешник учини' све ће —

Одједаред се појави Стила.

Фрања упусти свој нож на Њилим.

Стила стајаше на узвишењу, у пуној светлости, отпуштене косе, раширених руку, дивотна у своме белом оделу Анцелике у Орланду, онако каква се показала крај карауле. Њене очи, укочене пут младога грофа, прострелише га до дна душе...

Било је просто немогуће, да га она не види, па ипак Стила се није ни макла да га зове... она и не отвараше своје усне, да говори с њим... На жалост она је полудела!

Фрања већ хтеде да се устреми на оно узвишење, да је ичепе, па да је одвуче на поље...

И Стила поче певати. Не устајући са своје наслоњаче барон Горц се нагао ка њој. На врхунцу заноса, дилетанат је тај увлачиво у се онај глас као какав мирис, пио га је, као какво божанско пиће. Какав је био некад при приказима у италијанским позориштима, такав је био сад у сред те дворане, у пустој самоћи на врху те куле, која господари трансилванском земљом надалеко!

Да! Стила певаше!... Она певаше само за њега... једино њему!... То беше као дах, што излази из усне, које као да се и не мицаху... Али, ако је и изгубила разум, ипак јој је преостала уметничка душа њена у целисти!

И Фрања се онијаше чарима тога гласа, који већ пет дугих година није чуо... Он је гав утонуо у жељно по смаatraње те жене, коју никад није мислио видети, а која беше ту, жива, као да је каквим чудом ускрела пред његовим очима!

А та песма Стилина беше као удешена, да од ње у Фрањиним срцу задршке струна од успомена! Да! он је познао свршетак оне трагичне појаве у Орланду, тај завршетак, где се душа уметничка сломила о те последње речи: —

*Innamorata, mio cuore tremante,
Voglio morire...*

Фрања је пратио сваки звук те незаборављене песме... И он је помишљао, да се глас неће прекидати, као оно на позорници у Сан Карлу!... Не!... Он неће изумрети на уснама Стилиним, као што је изумр'о на њеном опроштајном приказу...

Фрања и не дисаше више... Цео његов живот био је

Новац је бездан на путу среће!
Презрите сребро!.. Нек паклу блиста!
За сребро Јуда продаде Христа!..

Нећу сребра!.. Нетреба ми!
Ресите се сребром сами...
Коње ми дајте! — Не, крви хоћу...
Капљицу крви из светог тела
Њу тражи душа... усна ми врела...
Њу хоће срце и грешне груди!
Капљицу једну!
Причешће свето презреном Јуди!..

Ха... ха... ха... ха! Звижди ветре!
Шибай зраком!
Гором, дољом,
Даном, мраком!
И о земљу и о стене,
Нек прокуну свуда мене!
Нек ме клетва њина бије,
И костима срж нек пије!
Нек ме куну сва столећа
Нека куне... Свуда, свако
Нек се клетвом Јуда сећа...
Звижди ветре!.. Шибай тако!
Неси клетву... носи свуда.
Ја сам... ја сам вечни Јуда!..

Београд
1894

Бранислав Ђ. Цветковић.

Власник и уредник: Јан. М. Веселиновић.

у тој песми... Још који час, и то ће певање умукнути у несравњеној чистоти...

Ал' ето глас поче слабити... Рекао би човек, Стила се устручава, понављајући тешким болом речи:

Voglio morire...

Зар ће Стила пасти на том узвишењу, као што је некад пала на позорници?

Она не паде, али глас се зауставља у истој мери, при истоме звуку као у позоришту у Сан-Карлу... Она врисну... и то је онај исти врисак, што га је Фрања чуо оне вечери...

Па ипак Стила још увек ту стоји непомично, са својим божанским погледом, који младоме грофу одаје сву нежност њене душе.

(Наставиће се).

СИТНИЦЕ

Пресуда Соломонова. — Кадија, рече Абдалах, поклонивши се пред судијом, још се, можда сећаш честитог Абаса, који је умр'о, пре тридесет година. То беше мој отац, као год и ове жене, која је моја сестра, и нама је он оставио све своје имање, на равне делове. Али, у место да одмах и поделимо, оставдосмо ми заједно, те деобе још није било. Али, ето, ја сам изабрао за жену, Запру. Хтео сам јој поклонити овај низ драгоцен бисера, који ми је дао мој отац, при повратку с далеког пута, кад ми беше пет година. Ово је, дакле, моја искључива својина, којом бих био рад располагати, да моја сестра није од њега затражила свој део, као да адићар чини део заједничкога наслеђа. Све, што сам јој говорио, било је узалуд: она непрестано тражи своју половину, не због самога тога предмета, већ из пакосне жеље, да нам поквари уживање, мени и новој домаћици дома, према којој је она саревњива. Сад, кад знаш све, о кадија, изреци своју пресуду, надахнувши је својом мудрошћу.

Кадија махну главом, па се окрете жени:

— Фатима, је ли истина то, што твој брат вели?

— Све је истина. Кадија, сем тврђења, да низ бисера њему припада, и то само њему, како ће он доказати да му га је наш отац поклонио? Ето, ја то спорим и тражим од тога половину! Узрок, због чега овако радим, не треба, ни најмање, да измени твоју непристрасну пресуду.

— На добро, Абдалаше, можеш ли ти именовати сведоке, или набавити доказе, да докажеш своја искључива права?

— Не могу мораде Абдалах признати.

— Онда, ја управо не знам, како да задовољим обе стране, мањ да Фатима добије своју половину, у новцу...

— Не, кадија, повика жена, ја тражим половину од *својега зрна бисера!*

— Добро, рече тада судија, позвавши својега писара, да то запишемо, пре но што изречемо нашу пресуду. Говори, оптужена: ти се зовеш Фатима — колико ти је година? Фатима не одговори.

— Колико ти је година? понови судија опет

— Опет ћутање.

— Говори! рече представник људскога закона.

— Двадесет и осам година, одговори она најпосле.

— Онда, досуђујем, силом своје судске власти, низ бисера Абдалаху. Узми бисер и иди дома мирно, о сине Абасов! Фатима, шта више, није твоја сестра, јер је твој честити отац умр'о пре тридесет година, док међу тим, Фатима има само двадесет и осам!

ПРЕДСТАВЕ У НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

У суботу, 12 новембра:

ЧАША ВОДЕ

Комедија у пет чинова, написао Ежен Скриб, превео с француског Владислав Вежић. — Игра 10 особа (6 мушких и 4 женске.) Главне су улоге: Краљица Ана (гђца Јурковићева), Војвоткиња Мјалброва (гђа Гргурова), Болниброк (г. Фијан), Машем (г. Барбарић), Ебигела (гђца М. Анастасјевићева). — Догађа се у Лондону у другој половини XVII века. — Режира главни редитељ г. Фијан. Овај комад представљан је први пут 28 децембра 1868 последњи пут 3 марта 1892 године; сад се игра, 14 ти пут,

ШТАМПАРИЈА Петра К. Танасковића.